

OPUCHŁY (91) *part praet act*

o jasne.

sg m N opuchły (10). ◇ G opuchł(e)go (4). ◇ D opuchłému (8); -ému (4), -(e)mu (4). ◇ A opuchł(e)go (5), opuchły (5). ◇ L opuchłym (2). ◇ f [N opuchła.] ◇ A opuchłą (7). ◇ n A opuchlé (9); -é (1), -(e) (8). ◇ pl N m pers opuchli (1). *subst* opuchlé (2); -é (1), -(e) (1). ◇ G opuchłych (1). ◇ D opuchłym (15), opuchłym (1); -ym : -ém *Oczko* (1:1). ◇ A m pers opuchlé (3); -é (2), -e (1); -é *OpecŻywList*, -é : -e *Oczko* (1:1). *subst* opuchlé (16); -é (2), -(e) (14). ◇ I m opuchł(e)mi (1). ◇ L opuchłych (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. opuchnąć.

1. *Spuchnięty, obrzmiaty; hydropicus Murm, Mącz; veternosus Cn* (45) : *Hydropicus Wafferfuchtig*. *Opuchły. Murm* 67; Też korzeń Poleiowy ftłuczony á z winem zmieszany/ każdą opuchlinę rospądza na miefcze opuchłe przyłożony. *FalZioł* I 101b, ‡ 5d, ++b, I 13b, 37d, II 4d (13); *Mącz* 160b; Kiedy żyła zápuchnie po pułzczeniu: weźmi Ruty/ Piołynu á Ięczmieniu rowno/ ftłucz pośpołu/ á wczyniwłzy plałtr/ przyłoż ná mieyfłce *Opuchłe SienLek* 36v; (*marg*) Ná opuchłą wątrobę. (-) Komu Wątrobá puchnie/ warz Kopytnik [...]/ tę iuchę ná noc y ná zárań piy *SienLek* 88v; káyno wołowe przykłáday ciepło ná twárde ftáwy opuchłe. *SienLek* 120v, 38, 80v, 86, 86v, 94v *marg* (16); Nie mnimay też ábyć y owo lenifłthwo do tego fie nie przygodziło/ gdy chłop chodzi z nádętymi oczymá/ z opuchłemi goleniámi od wielkiego proźnowania á ośpálftwá/ máiac krew fłkážoną. *RejZwierc* 157v.

W charakterystycznych połączeniach: opuchły(-e, -a) brzuch (3), *cycki* (2), *gardło* (2), *golenie, łono, mie(j)s(t)ce* (8), *moszna, nogi* (2), *oczy* (2), *pępek, powieki, stawy* (2), *śledziona* (4), *wątroba* (2), *żółądek, żywot* (2).

Wyrażenia: »bolączka opuchła« (2): Korzeń Lifiech iaiek ma mocz rośpułzczaiącą bolączki opuchłe *FalZioł* I 127b, ‡‡3b.

»rany opuchłe« (3): gdy tego będziełz przykłádał na ftrupy/ wízy/ na rany opuchłe: iefł pomocz. *FalZioł* I 6c, *b; Rány krwáwe/ síne/ y opuchłe [*vulnus, livor et plaga tumens Vulg Is* 1/6]/ nie fą zawiązáne áni wleczone lekárftwem/ áni pomázáne oleiem. *BielKron* 93v.

Szeregi: »opuchły i bolący« (2): á tego na chufcie przyłożyc na moźnę opuchłą y bolącą *FalZioł* V 87v, I 5b.

»opuchły a nacięły« (1): iż przy tákich defcenfách/ kurcze/ powietrza ruźenié/ guzy twárdé/ miéyfcá opuchlé/ á náciéklé bywáią *Oczko* 17.

»opuchły-li, odęty-li« (1): że piafek morfki/ fuchy przez fie będąc/ [*członki*] opuchłeli/ odęćeli/ wyfufłzyć więc może *Oczko* 18.

»skażony a opuchły« (1): fłedzionę fłkážoną á opuchłą naprawia. *FalZioł* I 47d.

»opuchły i (albo) zatwardziały« [*szyk* 2:1] (3): A gdy ono ziele wwarzone przyłozifł na fłedzonę zatwardiałá [!] albo opuchłą ciepło/ tedy roschodzy fię pod onym/ leguchno. *FalZioł* 19a, 147d, 127b.

2. *Cierpiący na wodną puchlinę, człowiek opuchły, wodnisty; hydropicus PolAnt, Vulg, Cn; veternosus Cn* (42) : Też gdy będzie wrzał kopytnik w moźczu a gdy ono wino będzie pił człowiek opuchły wlecza opuchlinę y żółtą chorobę. *FalZioł* I 11c; KOfáćczowego korzenia wodka [...] opuchłym ludziom

ieft dobra ku picciu/ bowiem fnich wypądza żołą wodę. *FalZioł* II 6d, I 36c, 76c, 83c, 134a, 141a (13); *SienLek* S[ss]3v; *RejPos* 225; *BudNT Luc* 14/2; *LatHar* 538; A oto człowiek niektóry opuchły był przed nim. *WujNT Luc* 14/2.

W połączeniu szeregowym (1): iż Pán Kryftus tu ná ten fwiát przyfzedł od Oycá fwego nie dla tego/ áby tu pánował/ [...] Ale áby fię vkorzył/ vniżył/ y ludziom fluzył/ wzgárdzonym/ grzełnym/ vbogim/ chromym/ flepym/ głuchym niemym/ opuchłym/ niedołącznym trędowatym/ opętánym *KrowObr* 3.

α. *W funkcji rzeczownika (23):* *OpecŻywList* Cv; Opuchłym też pomaga vryna wieprzowa *FalZioł* IV 3d, V 84; *SienLek* 26v [2 r.], 36, 132 [4 r.], 132v [3 r.]; *RejPos* 227; Widziałem w Alexándryiéy opuchlé/ y ná boki lewé choré/ którzy ziemię z Egiptu vzywáli/ łędźwié/ vdy/ rámióná/ zad/ boki/ y pierśi námázuiąc/ á znaczną pómoc odnořząc. *Oczko* 17, [41], [42]v; *WujNT przedm* 37, *Luc* 14 arg.

W połączeniach szeregowych (3): Nie podobnoć też było onym opuchłym/ [...] onym trędowátym/ onym s przyrodzenia głuchym y niemym/ pomoc sobye iákimi lekárftwy fwiátá tego/ á wždy byli vzdrowieni z miłofierdzya Pánfkiego. *RejPos* 257, 234, 243.

W porównaniu (1): A rozmyli fie w nędzy fwey/ iełfiže łam nie leżyřz iáko opuchły w złořciach fwych/ przed oblicznořciá Páná fwego. *RejPos* [226]v.

3. *Obszerny, szeroki (2):*

Wyrażenie: »pludry opuchłe« (2): Owy pludry opuchłe řzkárpety/ mořtárdy/ Niedawno tho tu przyniołł włołki narod hárdy. *BielSat* B3v [*idem*] *BielRořm* 12.

4. [*Zestawienie w funkcji nazwy zoologicznej: »jaszczorka opuchła«:* Iářzczorká opuchła/ Drudzy krořtáwá zowá/ Salamandra terrestris. Tregerwurm. *SienHerb* K#.]

5. *n-pers (2):* Iacub Opuchli Pobutek feria fecunda in Crastino festi Sancte Trinitatis ultro recognovit Anno 1547. *LibMal* 1547/132; [*Jan Olbracht*] koronowan názáiuthřz po S. Maurycym/ przez Zbigniewá opuchłego Arcybifkupá Gnieźnieńfkiego *BielKron* 398.

Synonimy: 1. nabiegły, nabrzękły, naciekły, nadęty, napuchniony.

Cf **OPUCHNAĆ**